

REFORMULAR: UNA OPERACIÓ QUE DEPÈN DEL SEXE? ÚS DE LA PEÇA LÈXICA *ÉS A DIR* EN ELS HOMES I LES DONES¹

CARME BACH MARTORELL
Universitat Pompeu Fabra

1. INTRODUCCIÓ

Aquest treball neix de l'encreuament de dos interessos diferents; l'estudi de les divergències en l'ús del llenguatge dels homes i les dones i l'estudi dels processos de reformulació parafràstica en català. Aquests dos interessos, però, convergeixen en un de sol: l'interès per l'estudi dels fenòmens comunicatius en la seva globalitat. Aquest enfocament permet analitzar les diferències, evidents, del llenguatge femení i masculí en termes pragmàtics, com a fenòmens interns del llenguatge.

L'etnografia de la comunicació ha posat en relació l'anàlisi del discurs i les diferents variables socials. Hymes va ser el primer a parlar de *competència comunicativa* en oposició a la *competència lingüística* de l'escola generativista. Així, per a Hymes, els parlants tenen interioritzades unes normes socioculturals que els permeten usar les formes lingüístiques adequades a cada situació. Els actes de parla, entre els quals trobem la reformulació parafràstica, són unitats bàsiques per a l'anàlisi etnogràfica. A través de la parafrasi el locutor presenta l'equivalència de dos enunciats: un segment P, referenciat amb anterioritat, i un segment Q, que esdevé parafrasi del primer. La reformulació parafràstica pot ser total o parcial en funció de si a Q es reprenen la totalitat o només alguns dels elements enunciatius de P. Un dels connectors que vehicula la reformulació parafràstica en català és el connector *és a dir*. En aquest treball estudiem l'ús que d'aquest connector fan els homes i les dones i el comparem.

El marc teòric en el qual s'ha dut a terme aquesta investigació és l'escola francesa d'anàlisi del discurs que s'articula entorn la *Teoria de l'argumentació i els topoi*, elaborada

1. Aquest treball s'ha realitzat en el marc del projecte d'investigació *Llenguatges d'Especialitat CS93-4.009* finançat per la CIRIT i ha estat possible gràcies a la concessió d'una beca FIAP del *Comissionat per a Universitats i Recerca de Catalunya*.

per O. Ducrot i J. C. Anscombe, que recentment han modificat i reanomenat *Théorie des topoi* (1995). Per a Ducrot i Anscombe és un tret constituït de nombrosos enunciats que no se'ls pugui utilitzar sense pretendre orientar l'interlocutor cap a un tipus de conclusió. Aquest marc teòric se situa en l'àmbit d'una semàntica pragmàtica o semàntica integradora dels elements pragmàtics, que aquests autors han anomenat *pragmàtica integrada*. Aquesta perspectiva unifica tres dimensions tradicionalment separades en l'estudi del llenguatge: la sintaxi, la semàntica i la pragmàtica. Segons aquesta teoria a la llengua existeixen una sèrie d'elements que guien el sentit de l'orientació dels enunciats a través de la seva càrrega semàntico-pragmàtica. Entre aquests elements trobem els connectors.

Considerarem connector qualsevol peça lèxica amb significació pròpia, formada per un o més morfemes, que guia els receptors d'un text en la descodificació del discurs orientant-los cap a una conclusió determinada. La funció d'aquests elements lingüístics és connectar semànticament i pragmàtica un enunciat o segment d'enunciats del cotext i/o del context.

La perspectiva ducroniana, que anomenem *instruccional*, no té en compte el context i per això recorrem a la perspectiva *inferencial* iniciada per Sperber i Wilson (1986) per a la construcció de l'enquadrament teòric del treball en alguns aspectes. Així podem presentar els efectes de la càrrega semàntico-instruccional dels connectors com al resultat d'un procés inferencial que uneix alhora elements lingüístics i elements contextuals.

Dins del nostre marc teòric hi ha alguns elements metodològics essencials per a l'anàlisi dels connectors i dels enunciats connectats en els quals no aprofundiré:

- I. Anàlisi detallada de la naturalesa dels elements enunciatius connectats: Topoi i universos de creença, polifonia, valor anafòric i jerarquia dels enunciats connectats.
- II. Anàlisi del valor del connector: Valor semàntico-pragmàtic, trajectòria instruccional d'equivalència.
- III. Commutació de connectors.

Aquest estudi parteix d'un treball anterior en el qual establíem una tipologia per als connectors de reformulació parafràstica que parteix de la que Gülich i Kotschi (1985) havien formulat. La conclusió més important a la qual arribàrem en aquell treball fou que tot i que el valor semàntico-instruccional bàsic vehiculat per la peça lèxica *és a dir* és sempre d'equivalència, en algunes ocasions els elements P i Q connectats no presenten una equivalència total, que fins i tot pot esdevenir mínima. El valor semàntico-instruccional que es deriva dels morfemes que componen la peça lèxica *és a dir* és tan fort que aquest connector aconsegueix establir equivalència fins i tot entre enunciats que no plantejarien mai una equivalència semàntica possible.

Quadre 1

Els dos grans grups que establim dins dels connectors de reformulació parafràstica són: CRP² No Variacionals i CRP Variacionals:

CRP NO VARIACIONAL:

És aquell connector que vehicula una operació de reformulació parafràstica en la qual es confirma la trajectòria tòpica que el primer dels enunciats ens indica. Això no vol dir que l'equivalència dels enunciats connectats P i Q sigui total, ja que com indiquen Gülich i Kotschi "l'equivalence sémantique de la paraphrase *normale* n'est que partielle" (1983, 327).

Dins d'aquesta classe de CRP, i segons el tipus d'operació de reformulació parafràstica que es realitzi, trobem tres grups diferenciats: Inoperacional, Expansional i Reductiu.

CRP VARIACIONAL

L'operació reformulativa que es vehicula a través d'aquest connector és la menys freqüent dins la reformulació parafràstica, però alhora la que considerem més interessant per la càrrega argumentativa que aquests connectors aporten al text. Aquest tipus de connector enllaça dos enunciats P i Q que presenten una relació d'equivalència no esperable, en alguns casos tan baixa que només gràcies a la presència del connector podem interpretar Q com a paràfrasi del primer segment enunciat.

2. L'ANÀLISI DE LES DADES

2.1. *El Corpus*

El corpus d'anàlisi d'aquest estudi l'integren dotze connectors de reformulació parafràstica extrets d'un total d'onze textos, deu en català i un en castellà, de tenor informatiu i argumentatiu (Payrató, Ll. 1990), de llenguatge general i especialitzat. Dels onze textos del corpus sis són escrits per homes i cinc per dones, de manera que les dades a analitzar presenten un equilibri pel que fa la variable del productor.

Quadre 2

	HOMES	DONES
INFORMATIU	Text 1	Text 2, Text 3, Text 4
ARGUMENTATIU	Text 5, Text 6, Text 8, Text 9, Text castellà	Text 7, Text 10

Entre els dotze connectors de reformulació parafràstica analitzats hi ha una ocurrència de *dit d'una altra manera*, una de *dit simplificadament* i una del connector castellà *es decir*. Així seguim un dels principis metodològics més utilitzats per a l'anàlisi dels connectors: la commutació.

Els resultats que obtenim, tot i que no poden extrapolar-se, són un bon indicatiu del funcionament d'aquestes peces lèxiques en el conjunt de la realitat textual.

2. Connector de Reformulació Parafràstica.

2.2. *Supòsits de partida*

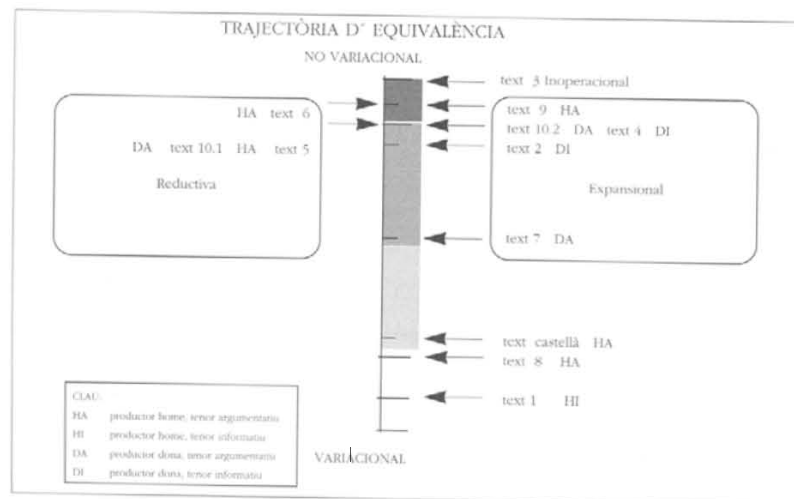
- I. Els connectors són un altre ítem que indica diferències pel que fa a l'ús de la llengua en la comunicació dels homes i de les dones.
- II. Les dones utilitzen, en més ocasions que els homes, *és a dir* com a connector de reformulació parafràstica variacional, vehiculant l'enllaç d'enunciats que presenten una equivalència real mínima. Aquest segon pressupòsit parteix del tòpic popular segons el qual les dones parlen amb segones intencions i utilitzen més circumloquis que els homes a l'hora de comunicar-se. D. Cameron i J. Coates (1988) indiquen: "Trudgill speculates that women may be generally more status conscious than men, both because society sets higher standards for female behaviour. (...) Their sensitivity (es refereix a les dones) to linguistic norms is associated with the insecurity of their social position." Les normes socials a les quals les dones estan subjectes poden fer que no argumentin directament sinó que en certes ocasions ho facin a través de mecanismes dissimuladors. L'ús que les dones fan del connector *és a dir* que fan les dones podria ser el vehiculador d'una argumentació "encoberta".

2.3. *Situació dels connectors del corpus en una escala gradual d'equivalència*

De l'anàlisi detallada de cadascun dels aspectes enumerats en la descripció metodològica del treball, hem extret la real trajectòria d'equivalència que hi ha entre els enunciats integrants d'una mateixa operació de reformulació parafràstica, P CRP Q, per a cada ocurrència del corpus i els hem situat en una escala gradual en la qual s'indica el grau d'equivalència observat i el tipus de connector de reformulació parafràstica que la vehicula.

Els textos que apareixen en la trama més fosca de l'escala són aquells en els quals s'observa una equivalència més elevada dels segments connectats. A partir d'aquest quadre, on indiquem també el tenor dels textos i el sexe dels productors podem comprovar la validesa dels supòsits dels quals partiem.

Quadre 3

2.4. Anàlisi Qualitativa

CRP No variacional:

CRP Inoperacional:

Un CRP és *inoperacional* sempre i quan vehiculi un enllaç en el qual no s'observi cap tipus de progressió textual³ entre el primer enunciat P i la seva reformulació. Només un text del nostre corpus pot incloure's dins d'aquesta classe de connector:

- TEXT 3 (productor dona, tenor informatiu)

Així, a Catalunya es produeixen cada any entre 10 i 11 nous casos de diabetis del tipus 1, *és a dir*, aquella que afecta els joves, per cada 100.000 habitants.

Hem d'assenyalar que el considerem inoperacional per tal com compartim l'univers de creences amb l'autor del text. El mateix connector hauria de ser considerat de tipus expansional si els receptors del text no tinguessin accés a l'entorn cognitiu del productor.

CRP Expansional

A través d'aquest tipus de connector s'expansiona el contingut de P per tal d'explicitar-lo tot prevenint una possible incomprensió per part del receptor.

És el tipus de CRP que més abunda en el corpus. Cinc dels connectors pertanyen a aquesta classe. Els CRP expansionals es concreten en els nostres textos o bé a través de l'explicitació d'algun element pressuposat o implícit, textos 2 (productor dona, tenor informatiu) i 4 (productor dona, tenor informatiu), on apareix un dels connectors de contrast *dit d'una altra manera*, o bé mitjançant l'aclariment dels topoï convocats; textos 9 i 10 (productor dona, tenor argumentatiu).

- TEXT 9: (productor home, tenor argumentatiu)

L'assimilació de tractament que es pretén comprèn un doble ordre d'instituts jurídics; *és a dir*, les denominades prerrogatives i els beneficis fiscals en sentit estRICTE.

CRP Reductiu

Al contrari de l'anterior cas, a través d'aquest connector es redueix la totalitat de P o bé la d'algun dels seus elements enunciatius. Gülich i Kotschi també assenyalen que els CRP reductius a vegades fan una funció avaluativa, quedant evidenciat el seu paper argumentatiu.

Tenim tres ocurrences de CRP de tipus reductiu. En unes ocasions el connector *és a dir* vehicula la reducció dels topoï que el primer dels enunciats, P, convocava: text 5 i text 10 (primera ocurrencia, productor home, tenor argumentatiu).

- TEXT 5: (productor home, tenor argumentatiu)

És en aquest sentit que *Tanguy* és un retrat històric que hauria de ser conegut per tothom, i molt especialment pels qui no van viure i patir el franquisme directament, *és a dir*, per les noves generacions.

El text 6 presenta un CRP de contrast: *dit simplificadament*. El CRP en aquesta ocasió vehicula una simplificació del primer enunciat P. A través d'aquesta simplificació es produeix

un avanç en la interacció comunicativa. La càrrega semàntico-pragmàtica del connector indica que les operacions de reformulació parafràstica en les que apareix aquest connector són de tipus reduccional. La forma tòpica intrínseca que convoca un dels morfemes que integren aquest connector, *simplificadament*, [quan més simplificat, més breu i més clar] indica el tipus d'instrucció que es vehicularà.

- TEXT 6: (productor home, tenor argumentatiu)

El fiasco financer del Baring Bank i les recomanacions del Grup dels Deu (onze), sobre la transparència i la gestió i el control del risc van a raure al mateix punt: Els *instruments financers derivats*, o *dit simplificadament*, els derivats.

CRP VARIACIONAL

Aquesta és la classe més interessant per validar el segon supòsit de partida d'aquest estudi. Trobem tres ocurrences d'aquest tipus en el corpus, dos del connector *és a dir*; i una del seu paral·lel castellà *es decir*. En algunes ocasions tot i que és possible una equivalència entre P i Q, aquesta no és esperable:

- TEXT CASTELLÀ: (productor home, tenor argumentatiu)

El poder nos quiere aburridos, *es decir*, dóciles

En el text 1 els topoï que P i Q convoquen no són equivalents sinó gairebé oposats.

- TEXT 1: (Productor home, tenor informatiu)

Granados va convocar una reunió de la junta de fiscals de la sala del Tribunal Suprem, màxim òrgan consultiu de la fiscalia general, per "garantir el principi d'unitat d'actuació del ministeri públic". *És a dir*, per tancar el conflicte obert al ministeri públic a l'entorn de la competència o no de Baltasar Garzón per investigar la falsificació dels documents que acreditaven la suposada extradició de Luis Roldán.

P convoca el següent topos: [com més unitat d'actuació es vol aconseguir / més activitat judicial es realitza]. De [més unitat actuació] i de [més activitat judicial] s'infereix positivitat. Aquesta trajectòria tòpica positiva es trenca amb els topos que podem extreure de Q: [tancar un conflicte obert a l'interior d'un ministeri públic] implica [silenciar un problema], topos que s'evidencia negatiu. De fet podríem commutar el CRP *és a dir* per un *però*, connector d'antiorientació argumentativa per excel·lència. La trajectòria de l'enunciat continuaria sent, malgrat els matisos evidents produïts pel canvi de connector, la mateixa.

El locutor del text, *home*, utilitza un CRP amb una càrrega semàntico-pragmàtica d'equivalència molt forta per amagar un moviment argumentatiu antiorientat que no vol mostrar directament.

3. CONCLUSIONS

De l'anàlisi dels CRP del corpus i de la seva situació en l'escala gradual d'equivalència podem concloure que els connectors són un altre ítem que indica diferències pel que fa a l'ús de la llengua en la comunicació dels homes i de les dones i que l'ús que les dones fan d'*és a dir* no és de tipus variacional sinó que són els homes els que connecten més enunciats a través d'aquesta classe de connector. Les mateixes raons que ens feien pensar que les dones argumenten de manera encoberta ens poden aclarir perquè són les que més utilitzen el CRP *és a dir* sense truncar les instruccions semàntico-pragmàtiques que aquest connector vehicula.

3. El terme *progressió textual* l'extraiem de J. M. Adam (1990), pàg. 172.

Grice (1975) va formular les normes del principi de cooperació conversacional. Entre aquestes, en trobem una que ens permet explicar els resultats obtinguts: la màxima de qualitat: "Fes contribucions a la conversa que siguin certes." La norma estipula que no s'ha de dir allò que es cregui fals o bé allò de què no es tenen proves adequades. Les dones, sempre atentes a les normes socials, no presenten com a equivalents dos enunciats que no ho són en realitat. Els homes en canvi, ho fan més sovint.

Brauli Montoya assenyala que les dones tendeixen a la innovació lingüística més que els homes. L'ús del CRP *és a dir* com a vehiculator d'una trajectòria pròxima a l'antiorientació argumentativa és un canvi lingüístic respecte a l'estàndard. Ara bé, Montoya també assenyala que "l'actuació lingüística de les dones tendirà més a la innovació sempre que aquesta no impliqui contravenir les normes de prestigi" (1992, 20). "Women on average deviate less from the prestige standard than men" (Coates i Cameron, 1988, 13).

El CRP *és a dir* presenta un ús diferenciat en el llenguatge masculí i el femení.

Els homes l'usen més sovint com a vehiculator d'una trajectòria antiorientada, contravenint així les normes de prestigi social.

BIBLIOGRAFÍA

- ADAM, J. M. (1990) *Eléments de linguistique textuelle*. Liège: Mardaga.
- ANSCOMBRE, J. C. et al. (1995) *Théorie des topoï*. París: Kimé.
- ANSCOMBRE, J. C.; DUCROT, O. (1983) *La argumentación en la lengua*. Madrid: Gredos, 1994.
- CABRÉ, M. T. (1995) "Les relacions parafràstiques". A: ARTIGAS, R. et al. (ed.) *El significat textual. Com/Materials didàctics*. 1. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 73-81.
- COATES, J.; CAMERON, D. (1988) (ed.) *Women in their speech communities. New perspectives on language and sex*. Londres: Longman.
- FUCHS, C. (1994) *Paraphrase et énonciation*. París: Ophrys.
- GRICE, H. P. (1975) "Logic and conversation". A: COLE, P.; MORGAN, J. L. (ed.) *Syntax and semantics. Speech Acts*. 3. Nova York: Academic Press, 41-58.
- GÜLICH, E.; KOTSCHI, T. (1983) "Les marqueurs de reformulation paraphrastique". *Cahiers de Linguistique Française* 5, 305-351.
- MONTAYA, B. (1992) "El sexe masculí és lingüísticament conservador?". *Escola catalana* 293, 20-21.
- PAYRATÓ, LL. (1988) *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana. Biblioteca de lingüística catalana*. 2. València: Universitat de València, 1990.
- ROSSARI, C. (1990) "Project pour une typologie des opérations de reformulation". *Cahiers de Linguistique Française* 11, 345-359.
- (1993) *Les opérations de reformulation: analyse du processus et des marques dans une perspective contrastive français-italien*. París: Lang.
- (1993) "A propos de l'influence de la composition morphologique d'une locution sur son fonctionnement sémantico-pragmatique". *Cahiers de Linguistique Française* 14, 151-171.
- ROULET, E. (1987) "Complétude interactive et connecteurs reformulateurs". *Cahiers de Linguistique Française* 8, 111-140.

SPEHRER, D.; WILSSON, D. (1986) *La relevancia. Lingüística y conocimiento*. Madrid: Visor, 1994.

TRICAS, M. (1991) "Polifonía discursiva y traducción: Propuestas de tratamiento de los enunciadores que recuperan otro universo sociolingüístico". A: DONAIRE, M. L.; LAFARGA, F. (ed.) *Traducción y adaptación cultural: España-Francia*. Oviedo: Universidad de Oviedo, 513-528

(1995) *Manual de traducción. Francés-Castellano*. Barcelona: Gedisa.